

RAAP-NOTITIE 793

Plangebied Oversteeg in De Steeg

Gemeente Rheden

Een inventariserend archeologisch onderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Van Bekkum projecten BV

Titel: Plangebied Oversteeg in De Steeg, gemeente Rheden; een inventariserend archeologisch onderzoek

Status: eindversie

Datum: augustus 2004

Auteur: *drs. A.M.V. Meij*

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2004\RHST\N0793-RHST.doc

Projectcode: RHST

Projectleider: drs. A.M.V. Meij

Projectmedewerker: drs. N.M.J.E. Boemaars

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

Autorisatie: drs. H.B.G. Scholte Lubberink

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2004

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Van Bekkum projecten BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 22 juli 2004 een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd in verband met de bouwplannen in De Steeg in de gemeente Rheden. Doel van dit onderzoek was eventueel aanwezige archeologische resten op te sporen en, voor zover mogelijk, een eerste indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

Tijdens het inventariserend archeologisch onderzoek zijn in het plangebied geen (eenduidige) archeologische sporen aangetroffen. Naar verwachting zal er als gevolg van de geplande werkzaamheden dan ook geen verstoring van archeologische waarden optreden. Derhalve worden geen aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Van Bekkum projecten BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 22 juli 2004 een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd in verband met de bouwplannen in De Steeg in de gemeente Rheden. Het onderzoek diende te worden uitgevoerd, omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het onderzoek was het opsporen van deze resten en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

1.2 Plangebied en archeologische verwachting

Het plangebied (circa 0,4 ha) ligt aan de zuidrand van de bebouwde kom van De Steeg en grenst aan de Oversteeg (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 40E van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 201.300/448.000. Het perceel staat kadastraal bekend onder gemeente Dieren, sectie T, nummer 564. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied in gebruik als deels verhard terrein en deels als groenzone. Voor het gebied geldt een middelmatige tot hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de periode Laat Paleolithicum tot en met Late Middeleeuwen (zie § 2.2).

1.3 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek is beperkt gebleven tot een karterend booronderzoek.

Het inventariserend archeologisch onderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; Voorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001, versie 2.0). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Het plangebied ligt in een landschap van daluitspoelingswaaiers ten zuiden van de stuwwal bij Rheden. Het plangebied is niet gekarteerd ten behoeve van de geomorfologische kaart. In het omliggende gebied komen glooiingen van hellingafspoelingen voor, al dan niet bedekt met dekzand (Stiboka/RGD, 1985).

Bodem

De bodem in het plangebied bestaat uit hoge bruine enkeerdgronden: lemig fijn zand met grondwatertrap VII (Stiboka, 1975).

Hoge bruine enkeerdgronden zijn gronden met een cultuurdek van minimaal 0,5 m en worden doorgaans ook wel esdekken genoemd. Ze bevinden zich meestal op de hogere delen van het landschap. Een esdek is van antropogene oorsprong en ontstaan door het langdurig bemesten met plaggen en/of potstalmest. Esdekken dateren uit de Late Middeleeuwen en/of de Nieuwe tijd.

Archeologie

In ARCHIS staan geen archeologische vindplaatsen geregistreerd uit het plangebied. In de nabije omgeving bevinden zich 6 archeologische vindplaatsen uit de periode Late Bronstijd t/m Nieuwe tijd. Deze vindplaatsen liggen binnen een straal van 600 m van het plangebied op glooiingen van

hellingafspoelingen. Deze vindplaatsen liggen zo ver van het plangebied dat zij niet staan afgebeeld op figuur 1. Eén van deze vindplaatsen betreft een mogelijke urnenveld dat op circa 150 m ten zuidwesten van het plangebied ligt (ARCHIS-waarnemingsnummer 1350). Hier zijn tijdens graafwerkzaamheden 2 complete potten uit de Late Bronstijd of Vroege IJzertijd gevonden.

Naast deze archeologische vindplaatsen bevindt zich op circa 450 m ten oosten van het plangebied een terrein van hoge archeologische waarde (Monumentnummer 13190). Het betreft kasteel Middachten dat in de 14e eeuw is gebouwd, maar in 1672 door de Fransen werd verwoest. Het kasteel werd in de 17e eeuw op de oude fundamenten herbouwd waarna het zijn huidige uiterlijk kreeg.

Archeologische verwachting

Voor het plangebied gold bij aanvang van het veldonderzoek een middelmatige tot hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de periode Laat Paleolithicum t/m Late Middeleeuwen. Deze verwachting is voornamelijk gebaseerd op de ligging van het plangebied op glooiingen van hellingafspoelingen en de ligging van reeds bekende archeologische vindplaatsen in de omgeving op soortgelijke glooiingen. Aan dergelijke glooiingen wordt een hoge archeologische verwachting toegekend (Willemse, in voorbereiding). Mogelijk aanwezige archeologische resten worden afgedekt door een esdek en zijn daardoor (vermoedelijk) goed geconserveerd en weinig kwetsbaar voor ondiepe bodemingrepen.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Tijdens het veldonderzoek zijn 5 boringen verricht in 2 noordwest-zuidoost georiënteerde raaien waarbij de afstand tussen de boringen 12,5 en 20,0 m bedraagt (figuur 1). De gehanteerde methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen uit de periode Laat Paleolithicum tot en met de Late Middeleeuwen. Deze methode is niet geschikt om graven, verkavelingspatronen en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen.

Er is geboord tot maximaal 1,6 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. De boringen zijn beschreven conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Het opgeboorde materiaal is gezeefd met een zeef met een maaswijdte van 0,5 cm; het zeefresidu is met het blote oog geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

De top van de bodem is in de boringen 1 en 2 verstoord 70 cm -Mv. Deze verstoring wordt gekenmerkt door fragmenten baksteen en mortel. Onder deze verstoring bevindt zich een menglaag bestaande uit een deel van een B- en een C- horizont. Op gemiddeld 145 cm -Mv gaat in deze twee boringen de menglaag over in een C-horizont. Deze C-horizont bestaat uit lichtgeelgrijs en grijsbruin, matig fijn zand. Dit zand kan als dekzand worden aangemerkt. Deze dekzanden worden gerekend tot het Laagpakket van Wierden, dat deel uitmaakt van de Formatie van Boxtel (www.nitg.tno.nl).

De top van de bodem in de boringen 3, 4 en 5 bestaat uit een bouwvoor met een gemiddelde dikte van 50 cm. Onder deze bouwvoor bevindt zich een menglaag die bestaat uit een deel van B- en C-horizont. Op gemiddeld 100 cm -Mv gaat deze menglaag over in een C-horizont die bestaat uit grindrijk, lichtgrijs(bruin) matig fijn zand met grind. Dit grindrijk zand kan als hellingafspoelingen worden aangemerkt. Deze hellingafspoelingen worden gerekend tot

het Laagpakket van Schaarsbergen, dat deel uitmaakt van de Formatie van Drenthe (www.nitg.tno.nl).

De op basis van het bureauonderzoek verwachte hoge bruine enkeerdgronden zijn vergraven en tijdens het veldwerk ten dele in de bouwvoor aangetroffen.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in de boringen 1 en 2 fragmenten baksteen en mortel aangetroffen. Deze inluitsels zouden kunnen duiden op vroegere bebouwing. Op militaire kaarten uit de periode 1773-1794 (Versfelt, 2003) en op de kadastrale minutenkaart uit 1832 zijn echter geen aanwijzingen hiervoor aangetroffen.

Tijdens het veldonderzoek is in 1 van de 5 boringen een archeologische indicator aangetroffen. Het betreft 2 fragmenten geglazuurd aardewerk uit de Nieuwe tijd aangetroffen in een verstoorde laag direct onder de bouwvoor. Omdat beide fragmenten zijn waargenomen in de geroerde bovengrond waarin zich veel recent materiaal bevindt en waarin verder geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen, vormt deze indicator geen aanleiding om de aanwezigheid van een archeologische vindplaats in het plangebied te vermoeden.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

De in het veld vastgestelde paleo-geografische opbouw stemt in grote lijnen goed overeen met de bevindingen van het bureauonderzoek. Op grond hiervan gold bij aanvang van het veldonderzoek voor het plangebied een middelmatige tot hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit alle archeologische perioden. Tijdens het veldonderzoek zijn 2 fragmenten geglazuurd aardewerk aangetroffen in een geroerde laag onder de bouwvoor. Derhalve vormt dit geen aanleiding om de aanwezigheid van een archeologische vindplaats in het plangebied te vermoeden.

4.2 Aanbevelingen

Op grond van het ontbreken van (duidelijke) aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische sporen wordt ten aanzien van het plangebied geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Wel maken wij U er op attent dat bij iedere gravende activiteit het aantreffen van (niet voorspelbare) toevallsvondsten niet kan worden uitgesloten. Indien hiervan sprake mocht zijn, dient de overheid (ROB) hiervan op de hoogte te worden gesteld in het kader van de meldingsplicht (Monumentenwet 1988).

Literatuur

- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Stiboka**, 1975. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 40 Oost Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Stiboka/RGD**, 1985. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 40 Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie**, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.
- Versfelt, H.J.**, 2003. *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland*. Heveskes Uitgevers, Groningen.
- Willemse, N.W.**, in voorbereiding. *Inventariserend archeologisch veldonderzoek bebouwde kommen gemeente Rheden: Velp, Rheden, De Steeg, Ellecom, Dieren, Spankeren en Laag Soeren. RAAP-rapport XXX*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Gebruikte afkortingen

- ARCHIS** ARChEologisch Informatie Systeem
-Mv beneden maaiveld
ROB Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. Boorpuntenkaart.

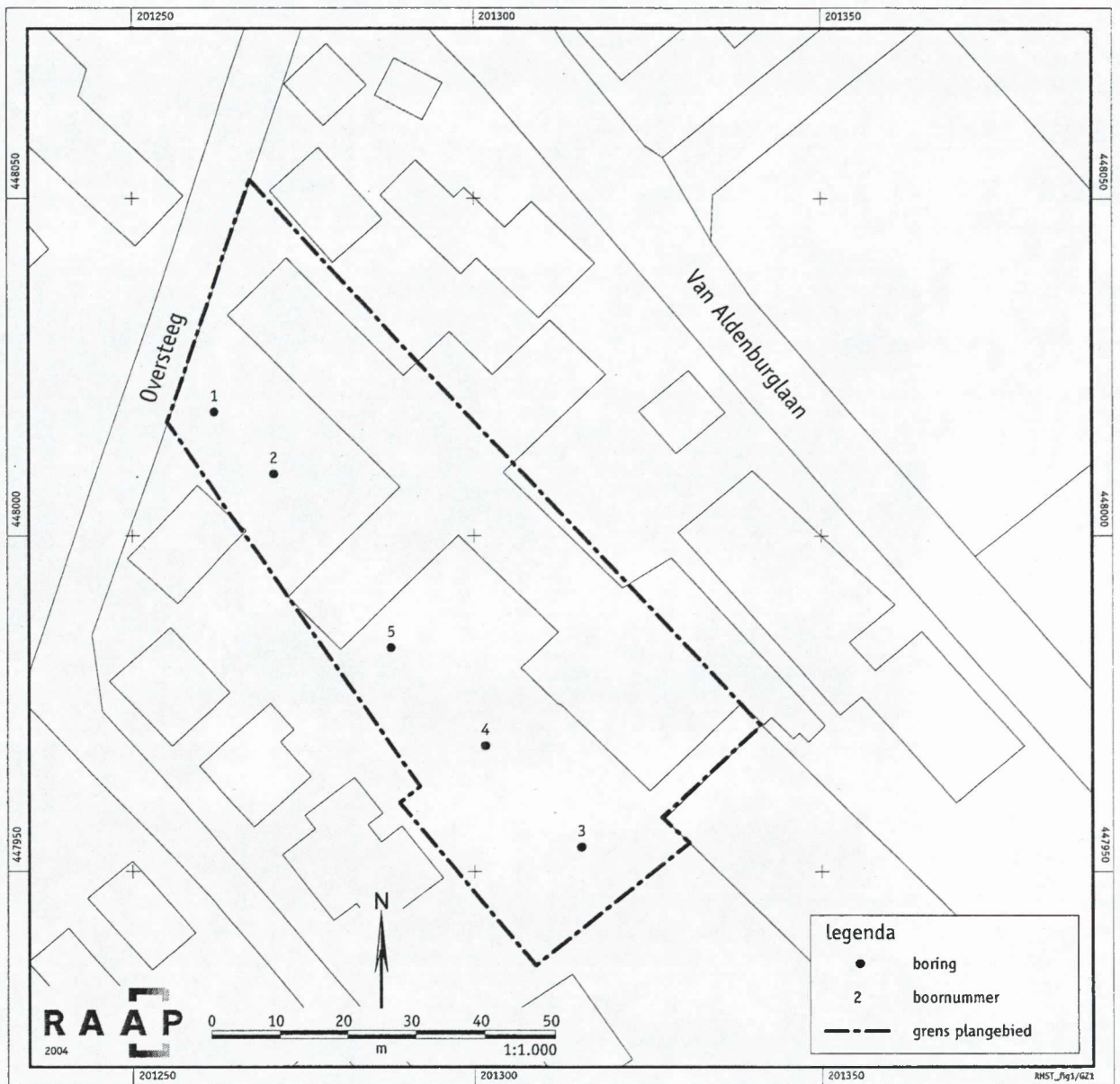
Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Verklarende woordenlijst

antropogeen	Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/veroorzaakt).
dekzand	Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente).
enkeerdgronden	Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.
esdek	Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld.
potstal	Uitgediepte veestal.
stuwwal (bekken)	Door de druk van het landijs in het Saalien opgedrukte rug van scheefgestelde preglaciale sedimenten.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Boorpuntenkaart.